

Tiina Pillbacka-Rönkä
Johanna Sergejeff

Tuettua verkko-opetusta koulunkäynnin erityistilanteisiin

Perusopetuksen aikana suurin osa oppilaiden poissaoloista on luvallisia. Vaikka koulupoissaolojen yleisyyttä ja syitä ei ole kansallisesti kartoitettu, vaikuttavat koulunkäyntiin liittyvät ongelmat kuitenkin lisääntyneen viime vuosina (Pelkonen, 2013). Viimeisimmässä kouluterveyskyselyssä kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista vajaalla neljällä prosentilla oli viikoittaisia luvattomia poissaoloja (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala, 2018). Keväällä 2017 Etelä- ja Pohjois-Savon alueella tehdyssä kartoituksessa rehtorit ja erityisopettajat kertoivat 175 perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaan tarvitsevan poissaolojen takia erilaisia räätälöityjä opetusratkaisuja, joilla pyritään varmistamaan päättötodistuksen saaminen. Kun määrä suhteutetaan valtakunnalliseen samojen ikäluokkien oppilasmäärään, puhutaan noin 2 600 oppilaan joukosta vuosittain (Sergejeff, 2017).

Lisääntyneet poissaolot ovat hälytysmerkki, johon tulee reagoida nopeasti. Puutumalla poissaoloon ja sen syihin mahdollisimman varhain saavutetaan parhaat tulokset myös kansainvälisen tutkimuksen mukaan (Ingul, Havik & Heyne, 2019). Kaltiala-Heinon, Poutasen, Kilkun ja Rimpelän (2003) tutkimuksen mukaan runsaat poissaolot saattavat liittyä erilaisiin terveydellisiin ja psykososiaalisiin ongelmiin, joiden hoitaminen on koulunkäynnin onnistumisen edellytys.

Kouluterveyskyselyssä (Halme ym., 2018) kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaiset

nuoret itse raportoivat, että kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokevista 12 % oli luvattomia poissaoloja viikoittain. Myös koulukiusaaminen lisäsi riskiä poissaoloihin, sillä säännöllisesti koulukiusatuista 16 % oli luvattomia poissaoloja. Kiinnittämällä huomiota runsaasiin koulupoissaoloihin voidaan tunnistaa ne nuoret, joilla on paljon psyykkistä kuormitusta ja suurentunut riski sairastua mielenterveyden häiriöihin (Kaltiala-Heino ym., 2003).

LINTSARI VAI KOULUKIELTÄYTYJÄ?

Koulusta pois jäävän oppilaan elämäntilanne on aina jossain määrin hankala. Myös kouluterveyskyselyn tulokset vahvistavat sen, että vanhempien koulutus ja työllisyystilanne sekä perherakenne ovat yhteydessä nuoren luvattomiin poissaoloihin. Lisäksi luvattomasti poissa olevilla nuorilla on säännöllisesti koulua käyviä nuoria enemmän negatiivista vuorovaikutusta vanhempiensa kanssa (Autio, 2017).

Koulunkäynnin ongelmat (engl. *school attendance problems*) voidaan jakaa karkeasti neljään alaryhmään: koulusta kieltäytymiseen (*school refusal*), ns. lintsaukseen (*truancy*), koulusta vieroittamiseen (*school withdrawal*) ja kouluympäristön syrjäyttämiseen (*school exclusion*)

(Inglul, Havik & Heyne, 2019). Koulusta kieltäytyvillä oppilailla ajatus koulun menemisestä aiheuttaa emotionaalista ahdistusta. Näiden lasten ja nuorten vanhemmat myös tietävät kotiin jäämisestä ja yrittävät saada lapsensa käymään koulua. Koulusta kieltäytyvillä oppilailla ei pääsääntöisesti ole epäsosiaalista käytöstä.

Lintsaava lapsi tai nuori saattaa puolestaan viettää koulupäivän kodin ulkopuolella paikassa, jossa on muita kavereita tai hänelle koulua mielenkiintoisempaa tekemistä. Koulusta vieroittuneiden ryhmässä koulupoissaolot kietoutuvat vanhemman tai perheen ongelmiin. Lapsi tai nuori saattaa esimerkiksi kokea, ettei uskalla jättää yksin päihdeongelmaita tai mielenterveyden pulmista kärsivää vanhempansa.

Kouluympäristön syrjäyttämistä oppilaista on puolestaan kyse silloin, kun oppilas käy koulua kotona koulun aloituksesta. Tällainen tilanne saattaa kehittyä mm. silloin, kun oppilas käyttäytyy avoimen aggressiivisesti tai arvaamattomasti. Koulussa saatetaan päätyä lyhentämään oppilaan koulupäivää tai kouluviikkoa, mikäli katsotaan, ettei pystytä turvaamaan kaikkien osapuolten turvallista koulunkäyntiä (mm. Kearney, 2018).

Lapsen ja nuoren kiinnittäminen tiiviisti opintoihin ja niissä tukeminen on merkityksellistä, olipa koulunkäynnin ongelmien syynä mikä tahansa. Koulunkäynnin keskeyttäminen aiheuttaa puolestaan haasteiden kumuloitumista sekä koulupolulta syrjäytymistä (Myrskylä, 2011). Sen sijaan interventioiden valitsemisen näkökulmasta on tärkeää erottaa, mistä koulunkäynnin ongelmat johtuvat ja mikä motivoi lasta tai nuorta olemaan pois koulusta.

LUVATTOMIIN POISSAOLOIHIN ON PUUTUTTAVA NOPEASTI

Kearney (2018) kuvaa poissaolojen lisääntymistä prosessina (kuvio 1), jossa koulunkäynnin pulmat näkyvät aluksi usein vain kotona, kun kouluun lähteminen käy päivä päivältä hankalammaksi. Vähitellen myöhästelyt aamuisin lisääntyvät ja muuttuvat yksittäisiksi poissaolotunneiksi. Nuori saattaa olla pois tietyiltä tunneilta tai tiettyyn aikaan päivästä tai viikosta. Poissaolojen jatkuessa mahdollisuus siihen, että lapsi tai nuori jää kokonaan pois koulusta, lisääntyy. Samalla kouluun palaamisen todennäköisyys pienenee.

Kuvio 1. Poissaolojen lisääntyminen prosessina (mukailtu Kearney, 2018)

Koulun toimijoiden sekä huoltajien kannattaa kiinnittää huomiota tyypillisimpiin koulunkäynnin ongelmia ennakoiviin hälytysmerkkeihin. Tällaisia ovat mm.

- useat luvattomat poissaolot tai myöhästely
- vaikeus palata kouluun loman tai sairauden jälkeen
- poissaolot erityisesti sellaisina päivinä, jolloin on koe, esitelmä tai tietyn aineen oppitunti
- lisääntyneet käynnit kouluterveydenhoitajan luona
- lisääntyneet psykosomaattiset oireet, mm. päänsärky, vatsakipu
- jatkuva yhteydenpito kotiin koulupäivän aikana.

Alttiutta poissaoloihin lisäävät myös trauma tai läheisen kuolema sekä koulun vaihdokset ja nivelvaiheet, kuten esimerkiksi siirtyminen alakoulusta yläkouluun. Joskus alun perin fyysiseen oireeseen (esim. migreeniin tai astmaan) liittynyt poissaolo voi muuttua koulunkäynnin ongelmaksi, vaikka fyysinen oire olisikin hoidossa. Myös perheen sisäiset ristiriidat ja ongelmat lisäävät poissaolojen riskiä. Oli pa poissaoloja laukaiseva tekijä mikä tahansa, aiheuttaa poissaolo aina oppilaalle myös psyykkisiä lisäpaineita (Albano, 2018).

MIKSI KOULUUN ON VAIKEA MENNÄ?

Kun oppilaan poissaolot huolestuttavat, on aluksi tärkeää kartoittaa, mikä vaikeuttaa säännöllistä koulunkäyntiä. Arviointi voi sisältää havainnointia,

keskusteluja sekä poissaolotietojen keräämistä esimerkiksi Wilmasta. Lisäksi kartoituksessa voidaan hyödyntää tarkoitukseen laadittua kyselyä. Suomessa on käytettävissä koulupoissaolokysely School Refusal Assessment Scale - Revised (SRAS-R; Kearney, 2002) sekä vuoden 2019 aikana valmistuva koulunkäynnin kartoituksen Inventory for School Attendance Problems (ISAP; Knollmann, Reissner & Hebeband, 2018) suomenos. Lisäksi saattaa olla tarpeen selvittää mahdollisia oppimisvaikeuksia, jotka jo sinällään voivat tehdä koulunkäynnistä raskasta.

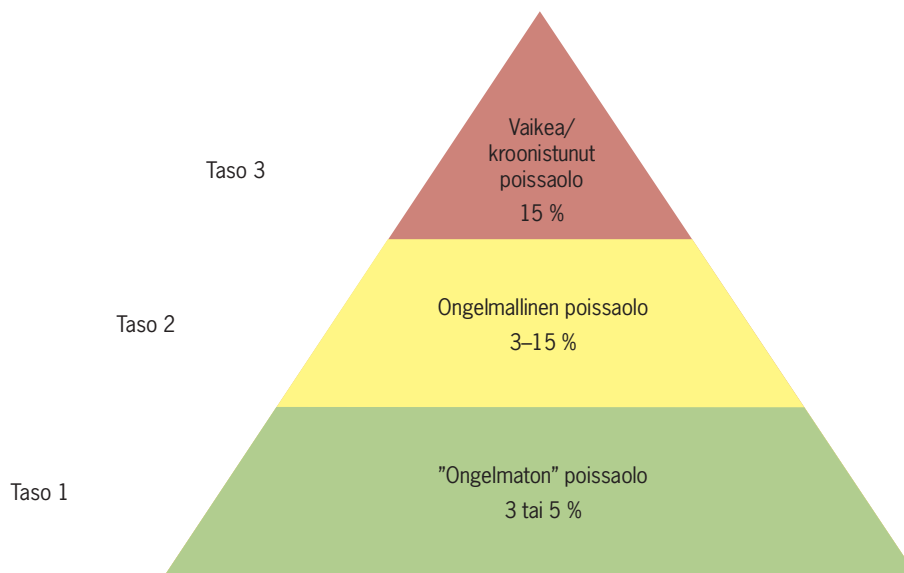
On tärkeää, että syitä selvitetään monipuolisesti, sillä toisinaan ensiksi oletettu syy ei olekaan tärkein. Poissaolojen taustatekijöinä voivat vaikuttaa mm. 1) tarve välttää kouluun liittyviä kielteisiä tunnetiloja tai tilanteita tai oppilaan yleisesti ahdistunut tai masentunut olo, 2) tarve välttää epämiellyttäviä sosiaalisia tilanteita ja arvioiteja, 3) tarve hakea huomiota läheisiltä ja 4) tarve hakea tunnustusta palkitsevia tilanteita koulun ulkopuolelta (Kearney, 2018).

Kartoittamiseen voivat osallistua opettajien ja vanhempien lisäksi mm. terveydenhoitaja ja koulukuraattori. Kartoituksen tavoitteena on lisätä oppilaan, perheen ja ammattilaisten ymmärrystä poissaolojen syistä sekä auttaa kohdentamaan tukitoimet oikein. On tärkeää reagoida kaikkiin poissaoloihin ja pohtia niiden vaikutusta koulusuoriutumiseen. Usein poissaoloja lisäävät syyt kietoutuvat toisiinsa ja oppilas tarvitsee tuekseen monialaista yhteistyötä pystyäkseen jatkamaan koulunkäyntiään. Syiden selvityä tehdään yhteinen suunnitelma, jonka avulla pyritään tukemaan koulunkäyntiä.

TUKEA ERI TASOILLA

Koulupoissaoloihin puuttuminen sekä oppilaisiin kohdistetut toimenpiteet vaihtelevat Suomessa alueittain ja paikkakunnittain. Koulupoissaoloihin puuttumisen toimintamallin tulee olla osa paikallista opetussuunnitelmaa. Kansainvälisessä tutkimuksessa koulupoissaoloja ja niihin puuttumisen keinoja lähestytään monitasomallin avulla (kuvio 2). Mallissa on samansuuntainen ajatus kuin perusopetuksen kolmiportaisessa tuessa: ylemmälle tasolle siirryttäessä ja poissaolojen lisääntyessä tukitoimien määrä ja intensiteetti kasvavat. Poissaolojen prosenttimäärä siirryttäessä tasolta toiselle vaihtelee eri lähteiden sekä käytävissä olevien resurssien mukaan (Skedgell & Kearney, 2018). Myös tarkastelun tajuus vaihtelee, mutta käytännössä poissaoloja seurataan usein kuukausi- tai jaksotasolla. Ensimmäisellä tasolla poissaoloihin

vaikutetaan pääasiassa ennaltaehkäisevästi. Muun muassa kiusaamiseen puuttumisella ja yksinäisyyttä ehkäisemällä voidaan vaikuttaa poissaoloihin ennen niiden muuttumista ongelmallisiksi (Studfall Junior Academy, 2019). Virtasen (2016) väitöskirjassa esitellään kolme kouluun kiinnittymisen elementtiä: toiminnallinen, tunneperäinen ja kognitiivinen kiinnittyminen. Koulutehtävien tekeminen (toiminnallinen kiinnittyminen) lisää koulumenestystä, joka puolestaan on yhteydessä tunneperäiseen ja kognitiiviseen kiinnittymiseen (oppilas tietää, että koulunkäynti on tärkeää). Virtasen mukaan hyvän kouluun kiinnittymisen taustatekijöitä ovat mm. hyvät suhteet opettajiin, relevantti opetus sekä oppituntien vuorovaikutuksen laatu. Koulun yhteisöllisyyttä lisäävä toimintakulttuuri kiinnittää nuoret koulunkäyntiin, vaikka nuorella olisi henkilökohtaisella tasolla esimerkiksi psyykkisen terveyden haasteita (Havik, 2015).

Kuvio 2. Poissaolojen tasot (Skedgell & Kearney, 2018)

Poissaolojen lisääntyessä ja toiselle tasolle siirryttäessä (= ongelmallinen poissaolo) tehdään tavallisimmin erilaisia opetusjärjestelyitä sekä sovitaan yhteisistä pelisäännöistä huoltajien kanssa. Tällöin mietitään muun muassa miten oppilasta voidaan tukea kouluun tulemisessa tai huolehditaan mahdollisuudesta siirtyä tarvittaessa rauhallisempaan oppimisympäristöön. Opetusta eriyttämällä saadaan joustoa oppilaan koulupäivään ja opiskeluun. Usein sovitaan myös siitä, että oppilaalla on koulussa nimetty aikuinen, joka tietää tilanteesta ja seuraa sitä tiiviisti.

Haastavinta on saada kolmannella tasolla oleva, kroonisesti koulusta poissa oleva oppilas kiinnittymään takaisin kouluun. Koulujen tavallinen tapa tukea poisjäävää oppilasta on järjestää mahdollisuus opiskeluun pienemmässä ryhmässä esimerkiksi kuntouttavassa luokassa. Mikäli kouluun tuleminen ei onnistu järjestelyistä huolimatta, pyritään oppilaita ohjaamaan itseopiskeluun erilaisten opiskelupakettien ja koejärjestelyjen avulla.

Pedagogisen tuen lisäksi kolmannella tasolla olevat lapset ja nuoret tarvitsevat usein kouluterveydenhuollon palveluja, kuraattori- ja psykologipalveluja sekä muuta monialaista yksilökohtaista tukea. Yksi monialaisia palveluja tarjoava yhteistyömalli on Ote-opetus ja Ote-perhetyö Helsingissä. Oteen aikana oppilaan koulunkäyntiä tuetaan erilaisilla joustavilla ja yksilöllisillä pedagogisilla ratkaisuilla sekä perhetyöllä. Ote-perhetyö on ohjaajan antamaa, koulunkäyntiä tukevaa perhetyötä, jonka edellytyksenä on lastensuojelun tai sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus (Torniainen, 2018). Kyseessä on väliaikainen toimintamalli, jonka tavoitteena on palauttaa oppilaan koulunkäyntikyky.

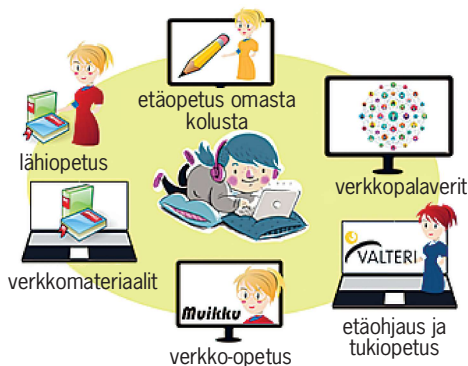
Kolmannen tason oppilaille on kehitelty myös kansainvälisesti erilaisia interventiomalleja, joissa painopiste on joko yksilöllisessä kuntoutuksessa ja terapiassa tai laajemmassa, myös perhettä ja koulua huomioivassa monitoimijaisessa yhteistyössä. Parhaita tuloksia lapsen tai nuoren hoitoon keskittyvistä malleista on tutkimuksen mukaan saatu kognitiivisen käyttäytymisterapian keinoja hyödyntävissä hoitomuodoissa (mm. Albano, 2018; Heyne, 2018). Suomessa tällaisesta hoidosta huolehtivat pääasiassa erikoissairaanhoidon toimijat. Ruotsissa on puolestaan käytössä Hemmasittare-malli, jossa koulusta pois jäänyttä lasta tai nuorta tuetaan takaisin kouluun monialaisen työparityöskentelyn avulla (Friberg, Karlberg, Sundberg & Palmér, 2017). Menetelmä perustuu sekä oppilaan että perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön, ja siinä noudatetaan strukturoitua käyttäytymisterapeuttista toimintatapaa. Kroonisesti koulusta poissa olevien oppilaiden auttamista hankaloittaa se, että heidän siteensä kouluun säilyy hauraana moninaisista yksilöllisistä tukitoimista huolimatta.

OPISKELUN TUKEMINEN VERKOSSA

Kroonisesti koulusta poissa olevien, kolmannella tasolla olevien oppilaiden tukimuotona on Suomessa kehitetty verkkovälitteistä opetusta ja ohjausta. Se tarjoaa mahdollisuuden muiden samassa tilanteessa olevien nuorten tapaamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen saamiseen. Suomessa koulusta poissa olevien oppilaiden verkko-opetusta kehitetään parhaillaan sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Tuuve-hankkeessa (2017–2019)

että Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa Monni Online -hankkeessa (2016–2019). Hankkeiden toiminnasta vastaa Opimis- ja ohjauskeskus Valteri yhteistyössä Otavian nettiperuskoulun (aiemmin Otavan Opisto) ja Maskun kunnan kanssa.

Hankkeiden tavoitteena on luoda sekä alueellisesti että kansallisesti palveleva sulautuvan opetuksen pedagoginen malli sellaisille perusopetusikäisille lapsille ja nuorille, joiden opiskelu lähikoulussa ei syystä tai toisesta onnistu (kuvio 3). Sulautuvassa opetuksessa yhdistyvät lähiopetus, verkossa tapahtuva opetus sekä verkko-oppimisympäristö (mm. Sirén, 2017). Kehittämistoiminnan lähtökohtana on digitaalisten opetuksen tukipalvelujen tilapäisyys: tavoite on edistää ja etsiä ratkaisuja, joiden avulla oppilaan paluu takaisin kouluun on mahdollinen.

Kuvio 3. Sulautuvan oppimisen malli Tuuve- ja Monni Online -hankkeissa

Jokainen verkko-opetukseen osallistuva oppilas on kulkenut oman ainutlaatuisen polkunsä kohti sitä tilannetta, ettei opiskelu omassa koulussa enää suju räätälöinnistä huolimatta.

Parhaillaan hankkeiden tuella verkossa opiskelee noin 80 nuorta, joista

suurimmalla osalla on haasteena psyykkiset ongelmat. Usein ahdistus, masennus ja sosiaalisten tilanteiden pelko kietoutuvatkin koulupoissaoloihin, ja ne muodostavat toisiaan ruokkivan systeemin (Heyne, Sauter & Maynard, 2015). Mukana on myös niitä, joiden koulussa käymistä rajoittavat kemikaaliyliherkkyydet. Lisäksi mukana on kolmisenkymmentä oppilasta, joilla on fyysinen sairaus, kuten vaikea migreeni tai syöpä. Heidän opetustaan tuetaan usein opetuksen striimauksella eli suoratoistolla omasta luokasta.

Ennen verkko-opetuksen aloittamista kouluissa on tavallisesti kokeiltu monenlaisia keinoja tukea kotiin jäävää oppilasta. Jos tilanne tuntuu pitkittyvän ja oman kunnan vaihtoehdot on kokeiltu, voivat aloitteen verkko-opintojen aloittamisesta tehdä joko vanhemmat tai koulun edustajat. Mietittäessä verkko-opintojen mahdollisuutta kartoitetaan poissaolojen määrä ja laatu, koulutaipaleen siihenastinen sujuminen, koulumenestys, koulun tukitoimet, kodin tuki ja mahdolliset oppilashuollon ja eri hoitotahojen toimet oppilaan koulukäynnin tukemiseksi. Myös oppilaan oma mielipide ja käsitys tilanteesta sekä motivaatio verkko-opintoihin selvitetään.

TUETTujen VERKKO-OPINTOJEN ETENEMINEN

Valtakunnallisissa mallissa tuetut verkko-opinnot aloitetaan yhteispalaverilla yleensä oppilaan lähikoululla oppilaan, huoltajien, koulun, Valterin sekä mahdollisesti sosiaalitoimen ja terveydenhuollon edustajien kanssa. Palaverissa sovitaan, mitkä kokonaisuudet sopivat suoritettaviksi verkon välityksellä ja mitkä oppiaineet

suoritetaan lähikouluun. Palaverissa suunnitellaan opintojen aikataulua ja sovitaa yhteisesti kodin, koulun ja Valterin tukitoimista. Sovitut asiat kirjataan suunnitelmaan, joka sisältää henkilökohtaisen yhdistelmän lähiopetusta sekä verkko-opetusta ja -ohjausta. Suunnitelma jaetaan lähikoulun yhdysopettajille ja huoltajille verkon välityksellä.

Suunnitelmaa päivitetään opintojen etenemisen mukaan säännöllisesti, ja jaetun dokumentin avulla lähipiiri voi seurata opintoja. Verkosta saatavan tuen aikana tavoitellaan aina mahdollisimman normaalia koulunkäyntiä. Oppilasta kannustetaan menemään omaan kouluun joissakin aineissa ja joinakin päivinä tai ainakin tapaamaan oman koulun opettajaa säännöllisesti. Taito- ja taideaineet sekä valinnaisaineet ja ohjaus jatko-opintoihin pidetään aina omassa koulussa.

Valterin ohjaavat opettajat vastaavat suunnitelman tekemisestä sekä yhteydenpidosta oppilaan, kodin, oman koulun sekä Otavian kanssa. He tapaavat oppilaita verkossa sekä henkilökohtaisesti etä pienissä ryhmissä yleensä 1–3 kertaa viikossa. Tapaamiset järjestetään Adobe

Connect -videokokousjärjestelmän avulla, jonka lisäksi yhteydenpidossa hyödynnetään muun muassa WhatsAppia. Maanantait aloitetaan verkossa kaikkien yhteisellä viikonavauksella, jossa katsellaan tulevan viikon aikatauluja ja jutellaan mieltä painavista ja ajankohtaisista asioista.

Verkko-opinnoissa hyödynnetään Otavian Muikku-oppimisympäristöä, jonka tunnukset oppilas saa aloituspalaverissa. Muikussa olevia kursseja voi suorittaa oman aikataulunsa mukaisesti nonstop-kursseilla tai aikataulutettuna ryhmäkursseilla, joilla Otavian nettiperuskoulun aineenopettajat opettavat sovituina aikoina. Ryhmäkursseille osallistuu tavallisesti 3–10 nuorta, joten sosiaalista kanssakäymistä aletaan opetella taas pieninä palasina, ensin verkon välityksellä. Muikkuun suoritettujen kurssin valmistuessa Otavian aineenopettaja arvioi kurssin. Todistus suorituksesta lähetetään Valteriin, josta se toimitetaan omaan kouluun ja oppilaalle itselleen. Lopullinen oppiaineen ja lukuvuoden arviointi tehdään omassa koulussa.

Kuvio 4. Opintojen eteneminen

PILOTTIKUNNISSA KEHITETÄÄN OMIA MALLEJA

Tuuve-hankkeessa on mukana kahdeksan pilottikuntaa, joiden tavoitteena on kehittää omia paikallisia malleja koulua käymättömien oppilaiden tukemiseksi. Kuntapilottimalleissa sekä Valterin että Otavian nettiperuskoulun opettajien rooli on edellä kuvattua toimintatapaa pienempi. Ajatuksena on, että kunnan omat erityisopettajat, aineenopettajat sekä muut toimijat tukevat oppilaan koulunkäyntiä Valterin ohjaavien opettajien sijaan. Myös Muikku-oppimisympäristön tehtävät ohjautuvat tarkistettaviksi kuntien nimetyille opettajille eivätkä Otavian aineenopettajille. Näin sekä ohjaus että arviointi saadaan lähemmäksi oppilasta. Sulautuvan oppimisen mallin lisäksi kuntayhteistyössä jaetaan tietoa ja toimivia käytänteitä poissaoloihin puuttumisesta sekä kouluun palaamista tukevista toimintatavoista. Kuntaverkostotapaa kahdesti vuodessa pilottikuntien kouluissa.

LAINSÄÄDÄNTÖ OPINTOJEN RÄÄTÄLÖINNIN TUKENA

Verkossa opiskelevien oppilaiden opintoja on tavallisesti eriytetty kouluilla jo monella tapaa.

Eriyttää voidaan esimerkiksi työkentelytapoja, materiaaleja tai käytettävissä olevaa aikaa oppilaan tarpeiden mukaisesti.

Opittavaa asiaa voi karsia tarvittaessa erityisten painoalueiden avulla, joiden tavoitteena on auttaa oppilasta ottamaan haltuun opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömät sisällöt (Opetus-

hallitus, 2019). Opiskelun erityiset painoalueet muodostetaan opetussuunnitelmassa määritellyistä oman vuosiluokan keskeisimmistä sisällöistä eli niin sanotuista ydinsisällöistä. Erityiset painoalueet edesauttavat opintojen etenemistä haastavan elämänvaiheen aikana. Olennaisimpiin asioihin keskittymällä oppilaalle jää voimavaroja vahvistumiseen ja mahdollisesti muiden oppiaineiden opintoihin.

Mikäli oppilas ei pysty täysipainoiseen opiskeluun millään tuen keinoilla, tarvittavaa joustoa opetuksen järjestämiseen tuo perusopetuslain erityiset opetusjärjestelyt (Perusopetuslaki, 1998, 2003, § 18). Tämän pykälän mukaan oppilaan opiskelu ja arviointi voidaan järjestää toisin kuin yleisesti määrätään, mikäli se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Asiasta tehdään hallintopäätös, ja tällöin voidaan esimerkiksi jättää todistus antamatta, koulupäivää voidaan lyhentää tai oppilaalle voidaan räätälöidä terveydentilaan ja olosuhteisiin sopiva tapa osallistua opetukseen. Hallintopäätöksen tekijä määrittää kunnan hallintosäännössä. Useimmiten sen tekee rehtori. Päätös on voimassa toistaiseksi, ja sitä on syytä tarkistaa riittävän usein eli useamman kerran lukuvuoden aikana riippuen oppilaan tilanteesta.

Myös perusopetusasetukseen (852/1998, § 11) sisältyvä mahdollisuus vuosiluokkiin sitomattomaan etenemiseen opinnoissa tarjoaa opiskeluun joustoa. Se on hyödyllinen tilanteessa, jossa oppilas ei sairauden vuoksi kykene suoriutumaan kaikista vuosiluokan oppimäärään kuuluvista opinnoista ja hän olisi vaarassa jäädä luokalle. Vuosiluokkiin sitomattomasti eli oman opinto-ohjelman mukaan etenevä oppilas ei jää luokalle mahdollisten hylätyjen

tai puuttuvien opintosuoritusten vuoksi. Erityisesti perusopetuksen päättövaiheessa vuosiluokkiin sitomattomat järjestelyt voivat olla tarpeen. Oppilas saa yhdeksännen luokan päätteeksi lukuvuositodistuksen, johon on merkitty hänen jo hyväksytysti suorittamansa opinnot ja arviot niistä. Oppilas jatkaa seuraavana lukuvuonna opintojaan yhdeksännen luokan oppilaana ja saa päättötodistuksen heti, kun perusopetuksen oppimäärä on kokonaisuudessaan hyväksytysti suoritettu. Näin voidaan välttää poissaoloista aiheutuvat kohtuuttomat seuraukset oppilaalle.

MYÖS VERKOSSA VOIDAAN AUTTAA ETEENPÄIN

Kahden viime toimintavuoden aikana verkko-opetushankkeiden tuella on opiskellut noin 200 oppilasta, joista noin kolmannes on ollut poikia ja kaksi kolmanesta tyttöjä. Näistä oppilaista 70 on saanut apua opintoihinsa striimauksen avulla. Kuntapiloteissa on ollut mukana puolestaan 50 oppilasta, ja valtakunnallisessa mallissa, Valterin tuella päättötodistusta on tavoitellut 80 oppilasta. Perusopetuksen päättövaiheessa (8. ja 9. luokka) opiskelevat nuoret ovat suorittaneet hankkeessa yli kolmesataa kurssia. Osalla oppilaista opiskelu hankkeen tuella kestää lukukauden, osalla useamman lukuvuoden.

Mukaan valituista oppilaista kymmenkunta on keskeyttänyt opintonsa, ja saman kokoinen ryhmä ei saa käynnistettyä verkko-opintojaan alkutapaamisen jälkeen lainkaan.

Tavallisimmin keskeyttämisen syyinä on palaaminen lähikouluun tai kunnon

heikentyminen niin, ettei minkäänlainen opiskelu ole mahdollista. Verkossa opiskelu näyttääkin soveltuvan parhaiten oppilaille, joilla on ikätasoiset akateemiset taidot sekä halua opiskella. Verkossa opiskelu vaatii itseohjautuvuutta sekä riittäviä toiminnanohjauksen taitoja. Päivästruktuurit, lukujärjestykset sekä puhelimeen asetetut muistutukset auttavat muistamaan yhteisiä tapaamisia. Osa oppilaista on saanut tukea opintoihinsa tukihenkilöiltä, Nepsy-valmentajilta tai etsivän nuorisotyön kautta. Vanhempien rooli on erityisen tärkeä kotona opiskeltaessa.

Tuetun verkko-opetuksen avulla on 35 nuorta saanut päättötodistuksen, ja lisäksi 17 oppilasta saa perusopetuksen päätökseen keväällä 2019. Tuosta 35 oppilaan joukosta 30 on jatkanut opintoja toisella asteella. Yleinen ennakkokäsitys on, ettei verkon välityksellä opetusta saaneita oppilaita saada enää palaamaan lähiopetuksen piiriin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että mahdollisuus opintojen suorittamiseen silloinkin, kun kouluun ei pysty menemään, ylläpitää lapsen ja nuoren toivetta paranemisesta ja lisää näin koulunkäynnin jatkamisen mahdollisuuksia. Havainto on yhdenmukainen aikaisemman tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan opiskelu verkossa madaltaa lapsen kynnystä palata takaisin kouluun myöhemmin (Zhu & Winkel, 2014). Muutamankaan vuoden kestävä hankalan elämänvaiheen ei tarvitse tarkoittaa syrjäytymistä ikäluokan tahdista, jos oppimista voidaan tukea monipuolisilla tavoilla. Pienet onnistumiset ja vertaisten tapaaminen verkossa luovat uskoa ja hälventävät nuorten kokemaa häpeää. Samalla ajatus tulevaisuudesta ja jatko-opinnoista alkaa herätä.

Koskettavin palaute tulee usein vanhemmilta. Alla on äidin viesti lapsestaan, joka oli ollut pitkään pois koulusta ja erakoitunut kotiin omaan huoneeseensa. Kahdeksannella luokalla alkaneiden verkko-opintojen myötä koulu alkoi vähitellen sujua ja oppilaan olemus sekä ryhti kohentuivat onnistumisten myötä. Hän myös alkoi vähitellen ottaa yhteyttä kavereihin. Verkko-opintojen, nuorisopsykiatrisen tuen sekä äidin avulla poika suoritti peruskoulunsa loppuun ja uskaltautui lopulta päättövuoden keväällä takaisin myös omaan kouluun muutamissa aineissa.

”Syksy etenee kovaa vauhtia ja on vähän jäänyt kuulumiset Villen osalta päivittämättä sitten viime näkemän. Villelle kuuluu hyvää. Sai ihan hyvän päättötodistuksen peruskoulusta ja sai myös haluamansa opiskelupaikan. Ville aloitti kauppiksessa ja opiskelee datanomiksi pelialalla. Toki oli aika jännittävää tuo koulun aloitus, mutta pääsi kuitenkin heti eka päivänä alkuun ja on kovasti tykännyt olla. Luokassa on 26 oppilasta, muutamia on jo lopettanut. Kaverisuhteita on alkanut muodostua ja hyvillä mielin poika lähtee kouluun. On kuulemma niin erilaista kuin yläkoulussa. Flunssassa on ollut tällä viikolla ja harmitellut, ettei pääse kouluun...tätä kommenttia en ole kuullut yli viiteen vuoteen! :) Armeijan kanssa kävi niin kuin vähän epäiltiinkin – sai vapautuksen, mutta ei se Villeä kuitenkaan tunnu harmittavan. Syksyn kohokohta oli myös se, että sai ajokortin syyskuun alussa.

Kiitos vielä sinulle ja kaikille muillekin opettajille empaattisesta ja tuloksia tuottaneesta opetuksesta. Teette todella arvokasta työtä. Nyt ovat ovet auki tulevaisuuteen!”

ONKO TUETULLA VERKKO- OPISKELULLA TULEVAISUUTTA?

Tuuve- ja Monni Online -hankkeiden kautta tuettua verkko-opiskelumahdollisuutta on kehitetty palvelemaan sellaisia oppilaita, joiden opintojen pedagoginen järjestäminen on muutoin vaikeaa. Tällä hetkellä palvelulle on kova kysyntä. Kuluneen lukuvuoden aikana Valterin yksiköihin on tullut kymmenittäin yhteydenottoja ihmisiltä, joille ei voida resurssipulan vuoksi tarjota apua. Hankkeiden päättyessä vuoden 2019 aikana onkin pohdittavana, miten toimintaa voidaan jatkaa. Samalla tulisi kehittää kansallisia varhaisen puuttumisen menetelmiä ja saada tutkimusnäyttöä lasten ja nuorten koulunkäyntiä tukevista interventioista. Tärkeintä on muistaa, että jonkinlaisen kouluyhteyden säilymisellä ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisellä on suuri vaikutus lapsen tai nuoren henkiseen ja fyysiseen jaksamiseen sekä opintojen etenemiseen (Zhu & Winkel, 2014).

Tuuve-hankkeeseen liittyvää tutkimusta tehdään yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja Stavangerin yliopiston kanssa. Lisätietoja hankkeista löytyy sivuilta www.tuuve.fi ja www.monnionline.fi.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Tiina Pilbacka-Rönkä, KM, erityisluokanopettaja ja puhe-terapeutti toimii ohjaavana opettajana oppimis- ja ohjauskeskus Valterissa.

Johanna Sergejeff, KM, erityisluokanopettaja, toimii ohjaavana opettajana oppimis- ja ohjauskeskus Valterissa.

LÄHTEET

- Albano, A. M. (2018). When children refuse school. Luento Helsingissä 3.10.2018. Back to School – seminaari Helsingissä.
- Autio, E. (2017). Perhetekijöiden yhteys 8.- ja 9.luokkalaisten itseraportointiin luvattomiin koulupoissaoloihin. Progradu-tutkimus. Tampereen yliopisto. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201706141977>.
- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. (2017). Hemmasittare och vägen tillbaka. Insatser vid långvarig skolfrånvaro. Ruotsi: Columbus.
- Halme, N., Hedman, L., Ilkonen, R. & Rajala, R. (2018). Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7>.
- Havik, T. (2015). School non-attendance. A study of the role of school factors in school refusal. PhD Thesis University of Stavanger no. 243. Stavanger: Stavangerin yliopisto.
- Heyne, D. A. (2018). School refusal: From research to relevance. Luento Tukholmassa 11.10.2018. Tuhkolma, Nalen.
- Heyne, D. A., Sauter, F. M. & Maynard, B. R. (2015). Moderators and mediators of treatments for youth with school refusal or truancy. Teoksessa M. Maric, P. J. M. Prins & T. H. Ollendick (toim.), Moderators and mediators of youth treatment outcomes. New York, NY, US: Oxford University Press.
- Ingul, J. M., Havik, T. & Heyne, D. (2019). Emerging school refusal: A school-based framework for identifying early signs and risk factors. *Cognitive and Behavioral Practice*, vol. 26(1), 46–62. DOI: 10.1016/j.cbpra.2018.03.005.
- Kaltiala-Heino, R., Poutanen, P., Kilkku, N. & Rimpelä, M. (2003). Runsaiden koulupoissaolojen yhteys mielen terveysongelmiin yläasteikäisillä nuorilla. *Lääkärilehti* 58(14), 1677–1683.
- Kearney, C. (2002). Identifying the function of school refusal behavior: A revision of the school refusal assessment scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24(4), 235–245.
- Kearney, C. A. (2018). Helping school refusing children and their parents. A guide for school-based professionals. Oxford: Oxford University Press.
- Knollmann, M., Reissner, V. & Hebeband, J. (2018). Towards a comprehensive assessment of school absenteeism: development and initial validation of the inventory of school attendance problems. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(3), 399–414.
- Myrskylä, P. (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>.
- Opetushallitus (2019). Opiskelun erityiset painoalueet eriyttämisen menetelmänä. Helsinki: Opetushallitus. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskelun-erityiset-painoalueet-eriyttamisen-menetelmana>.
- Pelkonen, L. (2013). Kun nuori ei mene kouluun. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060112317>.
- Perusopetusasetus 852/1998. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>.
- Perusopetuslaki 628/1998, 477/2003. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Sergejeff, J. (2017). Monni Online, ohjauksellista tukea perusopetuksen päättövaiheeseen ja nivelvaiheen siirtymään. Kuntakartoituksen tuloksia. Haettu 14.8.2019 osoitteesta https://monnionlinefi.files.wordpress.com/2017/10/monni_online_raportti.pdf.
- Siren, M. (2017). Sulautuva oppiminen. Kirjallisuuskatsaus opettajan ja opiskelijan uusista rooleista. Aikuiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Turun yliopisto.
- Skedgell, K. K. & Kearney, C. A. (2018). Predictors of school absenteeism severity at multiple levels: A classification and regression tree analysis. *Children and Youth Services Review*, 86, 236–245.
- Studfall Junior Academy. Attendance. Haettu 14.8.2019 osoitteesta <https://www.studfalljunioracademy.org/page/?pid=63>.
- Torniainen, T. (2018). Ote-opetuksella ja -perhetyöllä ote oppilaasta. *Eryityiskasvatus* 4/2018, 14–15.
- Virtanen, T. (2016). Student engagement in Finnish lower secondary school. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* ISSN 0075-4625. Haettu 14.8.2019 osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51563/978-951-39-6783-3_vaitos_2110_2016pdf?sequence=5&isAllowed=y.
- Zhu, C. & Van Winkel, L. (2014). A virtual learning environment for the continuation of education and its relationship with the mental well-being of chronically ill adolescents. *Educational Psychology*, 36, 1429–1442. DOI: <https://doi.org/10.1080/01443410.2014.992393>.